

Ольга Карапетян,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Тернопільського національного економічного університету

Тетяна Скакун,

аспірант кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Тернопільського національного економічного університету

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Досліджено інституційно-організаційне забезпечення фінансових розслідувань економічної злочинності у розвинених країнах. Розглянуто інституційні моделі протидії економічній злочинності, які характерні для окремих країн. Визначено еталонні моделі країн, у яких існують діючі та ефективні механізми боротьби з економічною злочинністю. Обґрунтовано ряд положень міжнародної практики фінансових розслідувань економічної злочинності, які можуть бути імplementовані до вітчизняних реалій.

Ключові слова: злочин, економічна злочинність, економічна безпека, фінансові розслідування, фінансова розвідка.

Карапетян О., Скакун Т.

Institutional and organizational support for financial investigations of economic crime in international practice

Исследованы институционально-организационное обеспечение финансовых расследований экономической преступности в развитых странах. Рассмотрены институциональные модели противодействия экономической преступности, характерных для отдельных стран. Определены эталонные модели стран, в которых существуют действующие и эффективные механизмы борьбы с экономической преступностью. Обосновано ряд положений международной практики финансовых расследований экономической преступности, которые могут быть реализованы к отечественным реалиям.

Ключевые слова: преступление, экономическая преступность, экономическая безопасность, финансовые расследования, финансовая разведка.

Karapetyan O., Skakun T.

Institutional and organizational support for financial investigations of economic crime in international practice

The article analyzes the institutional and organizational support of financial investigations of economic crime in developed countries. The institutional models of counteracting economic crime that are characteristic of individual countries are considered. The reference models of countries in which existing and effective mechanisms of combating economic crime exist. The article substantiates a number of provisions of the international practice of financial investigations of economic crime, which can be implemented to domestic realities.

Keywords: crime, economic crime, economic security, financial investigations, financial intelligence.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми розслідування та запобігання економічній злочинності останнім часом підсилюється новими реаліями економічного розвитку – наростанням економічної невизначеності та високим рівнем економічних зловживань. Фінансовий простір, оперуючи безпрецедентними за масштабами валовими фінансовими потоками та цілодобовими дискретними операціями, продовжує вирізнятися інституційними формами розподілу влади між суб'єктами ринку і державою, особливостями національної та наднаціональної директивної ієрархії, посилюючи загрози економічній безпеці шляхом поширення злочинних технологій збагачення.

У контексті проблематики дослідження слушно зауважити, що Україна перебуває на новому етапі розвитку, адже спроби запровадження ефективної боротьби з економічною злочинністю є запорукою стабільного розвитку держави. Фінансові розслідування є одним із основних аспектів дослідження, виявлення та запобігання економічним злочинам. Боротьба з економічною злочинністю є пріоритетним завданням глобального виміру, однак механізми здійснення таких операцій характеризуються національними особливостями кожної економіки.

Наукові пошуки у показали, що існують універсальні тенденції запровадження та розвитку інституту забезпечення дотримання законодавства в сфері економіки. Однак варто зазначити, що кожна держава має особливості національного розвитку, відтак – і специфічний механізм боротьби з економічною злочинністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі протидії економічним злочинам присвячено чимало досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема теоретичні аспекти даного явища досліджували: В. Белик, З. Варналій, Я. Жаліло, О. Їжак, С. Лепський, О. Токарчук. Практичні аспекти щодо протидії економічній злочинності та основних засад її розслідування відображені у працях П. Готсхалка, С. Томсона, К. Гетца, Дж. Маннінга.

Формулювання цілей статті. На основі аналізу міжнародного досвіду механізму боротьби з економічною злочинністю зарубіжних країн дослідити особливості інституційно-організаційного забезпечення з перспективою впровадження у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан правоохоронної діяльності України потребує запровадження нових систем і механізмів боротьби із економічною злочинністю, а особливо побудови інституційної моделі. У цьому напрямку детального вивчення потребує міжнародний досвід інституційно-організаційного забезпечення фінансових розслідувань економічних злочинів у розвинутих країнах.

Досліджуючи системи протидії економічній злочинності слід вказати на ряд інституційних особливостей забезпечення фінансових розслідувань у розвинутих країнах (рис. 1).



Рис. 1. Інституційні структури відповідальні за проведення фінансових розслідувань економічної злочинності у розвинутих країнах [5, с. 101].

Перша модель полягає в тому, що поліція має повноваження не лише для здійснення протидії традиційній злочинності, а й здійснюється контроль за дотриманням митного та податкового законодавства. До того ж митні та податкові органи не мають правоохоронних повноважень.

Спеціалізовані правоохоронні органи мають широкий спектр повноважень у сфері протидії економічній злочинності. Прикладом такої системи розслідувань економічних злочинів є Фінансова гвардія Італії (Guardia di Finanza), основними функціями якої є попередження, виявлення та розслідування фінансових злочинів. У підпорядкуванні Фінансової гвардії є орган фінансової розвідки, хоч він і не входить до структури Міністерства економіки та фінансів Італії. Зазначена модель фінансових розслідувань будова-

лася в Італії віками та зумовлена не лише історичними та політичними факторами, а й географічним положенням держави [1].

Така спеціалізована структура включає в себе такі підрозділи:

- Генеральне командування;
- командування із захисту національних інтересів;
- командування із захисту економічного простору;
- командування спеціальними підрозділами.

Особливе значення при інституційно-організаційному забезпеченні фінансових розслідувань має проведення фінансового моніторингу, який проводиться як на стадії виявлення фінансових злочинів, так і на стадії їх розслідувань.

Про ефективність інституційної моделі забезпечення фінансових розслідувань в Італії свідчить застосування даної практики багатьма країнами. Так, модель правоохоронної системи частково застосовується у таких країнах, як: Греція, Туреччина та Ісландія. Особливою відмінністю функціонування моделі в зазначених країнах є звуження повноважень даних органів, оскільки частина повноважень делегується податковим та митним службам.

Суть наступної моделі полягає в об'єднанні податкових і митних служб у правоохоронні органи. Така модель функціонує в Австрії, Великобританії, Ірландії, Нідерландах, Португалії, Іспанії. Як свідчить практика, така модель найменш ефективна, оскільки злочини, які не відносять до порушення митного чи податкового законодавства, відносяться до компетенції поліції. У такій моделі фінансова розвідка підпорядкована поліції (окрім Іспанії). Відтак система «розпоршує» повноваження різним органам, що призводить до протиріч і конфлікту інтересів [3].

На відміну від інших країн, Міністерство фінансів США наділене функціями щодо боротьби з фінансовими злочинами та фінансуванням тероризму.

Структура Міністерства фінансів США включає в себе:

- службу внутрішніх доходів, на яку покладаються функції виявлення та розслідування фінансових злочинів;
- службу з боротьби з тероризмом;
- фінансової розвідки.

Експерти Міністерства фінансів США зазначають, що суть фінансових розслідувань полягає у ретельному та професійному дослідженні документів, оскільки завданнями фінансових розслідувань є виявлення руху грошей, їх отримувача, час отримання коштів та умови їх акумулявання. Здебільшого діяльність Міністерства фінансів США зосереджується на дослідженні діяльності бізнес-структур злочинних угруповань та способу руху коштів [4, с. 191].

Прослідковуються схожі тенденції розвитку інституцій в обох країнах, варто звернути увагу на те, що в органі, якій наділяється функціями щодо виявлення та розслідування фінансових злочинів, зосереджується велика кількість підрозділів, які безперервно взаємодіють між собою. Другу тенденцію ми спостерігаємо саме у способі розслідування – комплексному аналізі фінансових документів та фінансової інформації загалом.

Актуальність дослідження органів фінансових розслідувань Великобританії полягає у проведенні системної реформи у 2013 р., суть якої полягає у створенні Агентства з боротьби з національною злочинністю, яке функціонує як державна установа, що виконує свої функції на принципах відкритості, публічності, справедливості та професіоналізму.

До складу агентства входить вісім підрозділів, а саме:

- підрозділ прикордонного контролю;
- підрозділ з боротьби з економічною злочинністю;
- підрозділ з боротьби з організованою злочинністю;
- підрозділ розвідки;
- підрозділ з спеціальних операцій;
- підрозділ з боротьби з кіберзлочинністю;
- підрозділ із спеціальними можливостями.

Усі підрозділи очолюють директори, один з яких обирається генеральним директором. Дані структурні одиниці, в тому числі з боротьби із фінансовою злочинністю та фінансової розвідки, підпорядковуються безпосередньо Агентству.

Проведення роботи фінансової розвідки і підрозділу з боротьби з економічною злочинністю забезпечується новітнім технічним забезпеченням, що створює суттєву протидію кібератакам на інформаційні системи, системи функціонального забезпечення та реєстри.

Контроль за діяльністю установи здійснює Комітет Парламенту Великобританії з питань внутрішніх справ та Рахункова плата [2].

Виходячи з вищезазначеного, дивлячись крізь призму імплементації міжнародного досвіду, підсумовуємо, що зосередження функціональних підрозділів в одному органі має високу ефективність.

Кожна із розвинутих країн будує власну модель міжнародної співпраці.

Австрія, Нідерланди, Португаліє, Фінляндія застосовують модель, яка передбачає формування спільних, інтернаціональних, слідчих груп.

Нідерланди та Швеція, в свою чергу, застосовують метод створення міжнародних центрів розслідування.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, можна зробити такі висновки і узагальнення:

по-перше, системи запобігання та розслідування фінансових злочинів у зарубіжних країнах формувалися століттями, а практика розвинених країн показує, що основним фактором високої ефективності інституційно-організаційного забезпечення є координація дій усіх органів, співпраця та обмін даними.

По-друге, трендом сьогодення є забезпечення кібербезпеки. Важливу роль у цьому контексті відіграють новітні технології, сучасні програми захисту інформації.

По-третє, досвід розвинених країн показує, що досягнення високої ефективності у протидії з економічною злочинністю є неможливим без міжнародної співпраці, яка включає в себе міжнародний обмін інформацією шляхом створення слідчих груп, центрів розслідування, відрядження працівників та створення нових навчально-практичних платформ для підвищення кваліфікації персоналу.

Список використаної літератури

1. *Белик В. Н. Финансовая Гвардия Италии: организационно-правовые основы деятельности: автореф. дис. на здобування наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» [Електронний ресурс] / В. Н. Белик. – Режим доступу : <http://www.disserscat.com/content>.*
2. *Бисага К. В. Місце та роль фінансової розвідки у структурі органів фінансового моніторингу Великобританії [Електронний ресурс] / К. В. Бисага. – Режим доступу : <file:///C:/Users/555/Downloads/Unzap>.*
3. *Їжак О. І. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності [Електронний ресурс] / О. І. Їжак. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1106/>.*
4. *Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності / С. І. Лепський. – Право і суспільство. – № 2. – 2014. – С. 189–194.*
5. *Плеханов Д. О. Світова практика державного управління у сфері подолання податкової злочинності / Д. О. Плеханов, С. Б. Темнов. – Наукові праці. Державне управління. – Вип. 230. – Т. 242. – С. 100–103.*

Стаття надійшла до редакції 11.10.2017.